

Римската армия през периода 180 - 280 г.

Владимир Попов

<http://nauka.bg/forum/index.php?showtopic=14243>

Късноантичната римска армия не приличала на армията от разцвета на Империята през 1 и 2 в. от н.е. Това обаче не значи, че е била по-малко ефективна - късната римска армия е била отлична бойна сила.

Организация на римската армия Легион

Както видяхме в началото на 2 век легионът наброявал около 5200 войника разпределени в 10 кохорти, всяка от които от по шест центурии. Първата кохорта била с удвоен състав - близо 1000 войника, разпределени в 5 центурии, като първата манипула била командвана от примипил.

След спирането на римската експанзия и преминаването към изграждането на постоянна отбранителна система по границите на империята, започната от Адриан и римската войска била подложена на частична промяна. През 1 и 2 в. римският подход към съдържане на варварските нашествия бил свързан с разполагане на спомагателни войски /auxilia/ по протежение на границата /limes/. Ако варварите ги преодолеели, те трябвало да се изправят срещу легионерите, разположени във лагерите си. През 3 в. тази система вече не действ-

вала. Много легиони били с непълен състав, тъй като кохортите им били разпръснати из Империята, заети с охраната на границите.

Наред с засилващата се опасност от германски и персийски нашествия били създавани и нови части. Към 230 г., за да подсили отбраната по Рейнския лимес император Александър Север създал Legio IV Italica. Предполага се, че Филип Арабинът създал Legio VI Hispana от Legio VII Gemina. Също оскъдни сведения имаме и за Legio VI Gallicana, формирана в Майнц от узурпатор Лелиан. За похода си срещу Палмирската империя, завладяла Сирия, Мала Азия и Египет, император Аврелиан през 271 г. създал два нови легиона: Legio IV Martia и Legio I Illyricorum. Наследителят го Проб пък формирал три нови част за борба с горното население на планините Тавър в Мала Азия - Legio Isaura Sagitaria, Legio II Isaura и Legio III Isaura. Също така смяната на политическите режими и честите възстания довели до разпускането на два легиона: Legio III Gallica и Legio III Augusta, но поради нужда от войски за продължителните войни, те били възстановени.

По-значителни преструктурирания

в легиона и най-вече в командния му състав настъпили през втората половина на 3 век. Към 260 г. император Галиен престанал да назначава за командващи легионите легати от сенаторското съсловие. Легатът бил заменен от префект /избиран най-често от началниците на конницата/, който поел командването. Покрай легатите изчезнали и трибуните /*laticlavii* и *angusticlavii*/, заменени от препозити. Длъжността на примипила също претърпяла трансформация. С течение на времето, тя придобивала все повече административни функции, даже от 213 г. примипилът бил отго-

Примипил през 3 век.

ворен за да събирането на специален налог за поддръжка на армията. Към 280 г. примипилът дори престанал да командва I-вата кохорта, като длъжността станала наследствена, дори ако синът не бил военен.

Специализирани отряди

През 1-2 век те също присъствали в легиона, но не били строго диференцирани и се формирали в зависимост от обстоятелствата. В началото на 3 век започнала сегрегацията им и те получили самостоятелни наименования.

Вексилации – терминът вексилация се използвал за всяка група действаща извън състава на легиона независимо от размера и числеността ѝ. През 2 – нач. на 3 в. легионите почти винаги участвали във военните кампании в пълен състав. От средата на 3 век обаче легионите рядко напускали лагера си, а все по-често отделните им подразделения /кохорти, центурии/ се явявали на бойното поле, групирани под един вексилум. Така армиите били съставени от вексилациите на няколко легиона. В битката вексилациите имали предимство пред легионите, защото се отличавали с по-голяма мобилност и опростено командване. Броят на войската варирал в зависимост от числото на тези подразделения. Ако противникът бил малоброен или бил разпръстат на малки групи, вексилациите действали самостоятелно, което улеснявало преследването и унищожаването на вражеските отряди. Освен това те пазели важни проходи и пътища /например

стратегическите пътища в Македония, по които готите се връщали от грабителските си походи в Елада/. Подобен вид тактика бил много подходящ с оглед на зачестилите през средата на 3 век грабителски набези на карпите и готите на Балканите, когато голямата армия била крайно неподходяща за преследване на раздробените им банди.

Бойните вексилации обикновено се състояли от една или две кохорти, разделени на центурии. Със спомагателния персонал това всъщност бил миниатюрен легион. Наброявали 500 /квингенария/ или 1000 /милиария/ човека. Били възглавявани от препозит /началник/, аналог на трибуна. В началото на 3 век вексилациите носели гарнизонна служба в отдалечени фортове. Срокът на действие на вексилациите бил няколко години, но с течение на времето те придобили все по-голяма независимост и започнали да действат като самостоятелни легиони, наследили номера и името на майчиния си легион. Така например през 4 век бившият III Италийски легион се бил разпаднал на 5 гранични легиона /limitanei/, разположени в Реция и шести мобилен легион, влизащ в състава на комитат, дислоциран в Илирия.

Ланциарии - първоначално през 1 век това наименование било дадено на конниците от алата на Себосий /ala Sebosiana/, стануваща в Британия. Освен дълго копие за нанасяне на удари, те били въоръжени и с две по-леки метателни, наречени lancea, откъдето дошло и името им. След

първата половина на 1 век легионерите също използвали ланцеи при нужда, например войниците от III Галски легион в битката си срещу тежката конница на роксоланите през 69 г. В кампанията си срещу аланите през 135 г. половината от войниците на legio XII Fulminata и XV Apollinarius използвали пилум, а другата – lancea. Тактиката на римляните срещу катафрактите се състояла в следното: първите редици посрещали конниците с вдигнати нагоре пилуми, а задните редици засипвали врага с ланцеи, хвърляйки ги над главите на бойните си другари.

Ланциарий от средата на 3 век:

Счита се, че след 160 г. във всеки легион имало по 500 ланциарии т. е. една кохорта. В похода на Каракалла срещу партите /215 - 217 г./ ланциариите били снабдени с колчан от по 5-6 копия и овални щитове, с които им било по-удобно да действат в разпръснат строй, подобно на велитите. Отрядите им се отличавали с голяма мобилност и бързина. Задачата им била да нарушат бойния ред на врага преди започването на битката. Впоследствие през 3 век започнали да се оформят цели вексилации, съставени от ланциарии, които във войсковата йерархията стояли след преторианците.

Ланциарии отбраняват ранен декурсион - Едеса 260 г.

Фалангарии – Дион Касий пише, че за похода си срещу партите Каракала формирал и фаланга от 15 000 човека, набрани в Македония и екипирани с ленени доспехи и дълги копия. От оцелелите надгробни паметници на фалангитите обаче става ясно, че това били обикновени /500/ или удвоени /1000/ кохорти от легионери, екипи-

рани с овален щит, сегментна броня и въоръжени със стандартно копие и средно дълъг меч. Причината за необичайното наименование на легионерите се кореняла в това, че Каракалла решил да имитира войската на Александър Македонски, покорила Азия преди половин век. „Македонците“ всъщност били 10 000 преторианци и II Партски легион /сформиран от баща му/. Александър Север през 231 - 233 г. също „създал“ войска от 30 000 фалангарии, действала успешно срещу персите. Тази фаланга била съставена от 6 легиона и въоръжена традиционно за римските легионери.

Протектори на императора / *protectori Augusti*

Титлата „защитник“ /*protector*/ се срещала и през ранноимперския период, и била давана най-често на легионерите телохранители. Галиен, след военната реформа, която извършил я развил до институция, имаща голямо значение за римската армия и държава през епохата на късната империя. Най-често за протектори на императора били назначавани старшите трибуни /включително преториански/ и легионните префекти, но имало и центуриони. Тази мярка целяла да извиси новата аристокрация, произхождаща от редовете на конническото съсловие, да ограничи властта на сенаторите в армията и да награди верните на императора военнослужещи, борещи се срещу многобройните узурпатори.

Преторианска гвардия

В края на 2 век, във връзка с възраждането на традицията императорът лично да ръководи бойните действия, преторианската гвардия се превърнала от дворцова в полева част. При Комод политическата роля на преторианците отново нарастнала и те след убийството му дори обявили търг за императорското място, купено от Дидий Юлиан. Подкрепеният от дунавските легиони военачалник Септимий Север ги разпуснал, а от преданите си войници набрал нова гвардия. Тя го следвала вярно в походите му срещу другия узурпатор Клодий Албин /197 г./; срещу Песцений Нигер и партите на изток /197

- 202 г./; и срещу пиктите в Британия /208-211г/.

При Каракалла преторианците, заедно с легионите се сражавали в Месопотамия, а през 217 префектът им Макрин организира поредния преврат и се провъзгласил за император. През този период преторианските префекти концентрирали все повече власт в ръцете си, назначавайки и сваляйки чиновниците из цялата империя, но често бивали убивани от своите подчинени. Преториански префект е бил и Дион Касий, оставил превъзходно написаната си „История на Рим“.

След 238 г. в резултат на анархията в Рим преторианските префекти заставали на страната на претендента, предложил им повече пари или самите те се провъзгласявали за императори. Такъв е случаят с Филип, организира убийството на император Гордиан III и узурпирал престола; префектите Проб и Кар. Диоклециан съкратил числеността на преторианците, а Константин окончателно разпуснал гвардията през 312 г., тъй като гвардейците подкрепили неговия противник Максенций. Длъжността

Преторианската гвардия през 312 г.

praefectus praetorium обаче останала, като се трансформирала в началник на тайната полиция.

Конница

В състава на легиона била 120 човека, разделена в 4 турми от по 30 конника. Всяка турма била командвана от декурион. Знамето на подразделение-то бил взаимстваният от сарматите Draco /дракон/ съответно носен от драконарий.

Драконарий и префект от 3 век:

Доспехите и шлемовете на кавалеристите били богато украсени, декурионите и знаменосците носели маски, а бронята била от ламеларен или люспест тип.

Кавалерията се занимавала с разузна-

ване и кореспонденция, но също така и пазела главнокомандващия. По времето на император Галиен, легионната конница била увеличена до 726 човека, оформяйки самостоятелния мобилна част за бързо реагиране.

Декурион и кавалерист от 3 век:

Във войните срещу персите и германците приоритет получила тежката кавалерия /клибанарии и катафрактариите/, на която все по-често се възлагала ударната роля на бойното поле. Галиен използвал главно далматската си тежка конница, за да унищожава нахлулите в Елада и Македония готски отряди.

Клибанариите били покрити от главата до петите с броня, съставена от люспести и сегментни части и на

тегло достигала до 25 – 30 кг. Дори и конете били защитени от люспесто наметало.

Комитат/comitatus/

През периода на едноличното си управление /260 – 268 г./ във връзка със зачестилите грабителски набези от страна на готите, Галиен създава нова мобилна действена сила от конницата, наречена комитат (комитати означавало „спътници“, които били лична охрана на императора, подобно на хетайрите на Александър Македонски). Първоначално ядрото ѝ се състояло от тежка кавалерия, а по-късно и от преториански и легионни подразделения /вексилации/, под командването на комит. Комитатът не пазел определен участък от граница-

та, а се разполагал във вътрешността на провинцията и при необходимост можел бързо да се прехвърли в застрашения от инвазия участък.

Втора част:

Въоръжение на легионера

През трети век тежкият пилум продължил да се използва, макар че широко разпространение получили и леките метателни копия – lancea, като се създават специални подразделения – ланциарии /lanciarii/:

Цялата втора част може да видите тук

<http://nauka.bg/forum/index.php?showtopic=14243>